

Politica generațională

Ideea tineretului în România interbelică¹

Roland CLARK

Jurnaliștii, formatorii de opinie și activiștii politici au vorbit constant despre „tineret” în România interbelică. Ei au descris tineretul ca pe o problemă și o oportunitate, un simptom al stării de rău a societății și cea mai bună speranță pentru viitorul ei. De la eseurile lui Mircea Eliade despre Tânăra Generație la Omul Nou al Legiunii și la Straja Țării a lui Carol al II-lea, o serie de lideri potențiali au folosit ideea tineretului pentru a contesta structurile de putere existente și pentru a-și mobiliza susținătorii în jurul cauzelor lor. Făcând acest lucru, ei acreditau sentimentul, prezent și în restul Europei, care anunța crearea unei civilizații noi după Primul Război Mondial, ce punea tinerii pe primul loc. În 1904, psihologul american G. Stanley Hall definea adolescența ca o etapă nouă și independentă a vieții, scriind că în adolescență „tinerii se trezesc într-o lume nouă pe care nu o înțeleg, dar nu se înțeleg nici pe ei înșiși. Întregul viitor al vieții depinde de felul în care sunt cultivate și direcționate noile puteri primite acum brusc și din abundență”². Era îngrijorat, întrucât

pe meleagurile noastre, tinerii nu au fost niciodată mai expuși unor pericole precum perversitatea și arestul ca în zilele acestea. Dezvoltarea vieții urbane cu tentațiile, prematuritățile, ocupațiile sedentare și stimulii pasivi chiar când este nevoie cel mai mult de o viață activă și obiectivă, emancipare timpurie și un sentiment de diminuare atât a datoriei, cât și a disciplinei, graba de a cunoaște și de a face tot ceea ce este în folosul firii omului înainte de vreme, goana nebună după îmbogățire rapidă și moda nesăbuită impusă de tineretul privilegiat – toate acestea duc lipsa unor regulamente de care țările mai vechi cu tradiții mai conservatoare încă beneficiază³.

-
1. Traducere din limba engleză de Iuliu Rațiu.
 2. Stanley G. Hall, *Adolescence: Its Psychology and its Relations to Physiology, Anthropology, Sociology, Sex, Crime, Religion and Education*, New York, D. Appleton and Company, 1904, pp. xv-xvi.
 3. *Ibidem*.

Stanley vorbea despre o anxietate socială larg răspândită cu privire la „tine-rețe”, care s-a cristalizat la începutul secolului XX. Medicii, reformatorii sociali și educatorii s-au concentrat în special pe corpurile femeilor tinere, văzute ca teritorii problematice, care trebuiau să fie tratate, controlate, protejate și admirate⁴. În termeni politici și morali, liderii bisericii și politicienii trăgeau semnale de alarmă privind o „criză a tineretului” care străbătea lumea⁵. Adulții încercau să-i direcționeze pe tineri către organizațiile de tineret în expansiune la acea vreme, care promovau ideologii politice specifice și norme de gen, deși puterea tinerilor de a-și controla propria formare în cadrul acestor instituții este o temă asupra căreia istoricii trebuie încă să se pronunțe definitiv⁶. În același timp, oportunitățile noi de care se bucurau adolescenții și tinerii trecuți de 20 de ani îi încurajau să se considere o categorie socială distinctă. Dreptul de vot universal pentru bărbați, industrializarea, extinderea învățământului secundar și terțiar, îmbunătățirea serviciilor publice și a rețelelor feroviare și de comunicații i-au avantajat cu precădere pe adulții tineri. Nu toată lumea a beneficiat de aceste schimbări în același mod, iar ideea tineretului, care a devenit hegemonică în România interbelică, i-a favorizat mai ales pe bărbații educați din mediul urban și de etnie română. Capitolul de față examinează modul în care ideea tineretului a ajuns să fie conceptualizată și politizată în aceste coordonate și modul în care diferiți actori au folosit ideea în scopuri proprii. O serie de politicienii români au vizat tinerii bărbați din mediul urban pentru a-și susține propriile agende. După cum a arătat Félix Krawatzek⁷, „regimurile lipsite de sprijin democratic popular compensează lipsa de legitimitate încercând să mobilizeze

4. Jean-Claude Caron, *Jeune fille, jeune corps: édification d'objet et construction de catégorie (France, XIXe-XXe siècles)*, în Louise Bruit-Zaidman, Houbre Gabrielle, Christine Klapisch-Zuber, Pauline Schmitt-Pantel (eds.), *Le corps des jeunes filles de l'Antiquité à nos jours*, Paris, Perrin, 2001; Samantha Caslin, *Save the Womanhood!: Vice, Urban Immorality and Social Control in Liverpool, c. 1900-1976*, Liverpool, Liverpool University Press, 2018.
5. Thomas E. Bergler, „Youth, Christianity, and the Crisis of Civilization, 1930-1945”, *Religion and American Culture*, 24(2), 2014.
6. K. Cupers, „Governing through nature: Camps and youth movements in interwar Germany and the United States”, *Cultural Geographies*, 15(2), 2008; Matthias Neumann, „«Youth, It's Your Turn!»: Generations and the Fate of the Russian Revolution (1917-1932)”, *Journal of Social History*, 46(2), 2012; Alessio Ponzio, *Shaping the New Man: Youth Training Regimes in Fascist Italy and Nazi Germany*, Madison, University of Wisconsin Press, 2015; Mischa Honeck, „The Power of Innocence: Anglo-American Scouting and the Boyification of Empire”, *Geschichte und Gesellschaft*, vol. 42(3), 2016.
7. Félix Krawatzek, *Youth in Regime Crisis: Comparative Perspectives from Russia to Weimar Germany*, *Youth in Regime Crisis*, Oxford, Oxford University Press, 2018, p. 2.

tinerii în mod simbolic și politic”. Același lucru s-ar putea spune despre mișcările fasciste. Conceptul de tinerețe a fost intrinsec legat de procesul de creare a unui stat național modern și a servit drept vehicul pentru promovarea politicilor fasciste și autoritare.

Să fii tânăr

La nivel simbolic și politic, foarte puțini tineri români se încadrează în categoria tineretului descrisă mai sus. După cum arată Selina Todd⁸, în Europa interbelică, reprezentările culturale ale tinerilor reflectau doar experiențele trăite ale unei minorități bogate. Pentru majoritatea oamenilor, tinerețea era un moment al vieții caracterizat de muncă⁹. Ceea ce însemna să fii tânăr depindea de vârstă, clasă socială, sex, religie și locație. *Dicționarul universal al limbii române* din 1929 al lui Lazăr Șăineanu definea termenul „tânăr” simplu, „unul care nu este bătrân”. Codul civil din 1865, rămas în vigoare până în 1954, considera minor pe oricine sub vârsta de 21 de ani (art. 342). În piesa *Suflete tari* din 1922, pe de altă parte, Camil Petrescu îl descrie pe protagonistul Andrei Pietraru drept „un tânăr de treizeci de ani”. Pietraru avea o slujbă și era independent din punct de vedere financiar, dar era probabil considerat „tânăr” fiindcă era necăsătorit și predispus la gesturi romantice pline de dramatism ce puteau să îi schimbe destinul. După cum scrie Antoine Prost, pentru tinerii de clasă mijlocie din Franța interbelică, „mai mult decât un prag între două vârste ale vieții, căsătoria marca aici sfârșitul unei perioade de tranziție care acoperea desăvârșirea educației, satisfacerea serviciului militar și începutul vieții profesionale”¹⁰. O perioadă de tranziție care, cu alte cuvinte, ar fi putut fi numită „tinerețe”.

În perioada interbelică, România a avut o populație tânără însemnată. La recensământul din 1930, din cele 18 milioane de oameni, aproape 2,8 milioane (19,5% din totalul populației rurale) aveau vârsta cuprinsă între 15 și 24 de ani, plus aproape 900.000 de tineri din târguri și orașe (24,4% din populația urbană)¹¹. În mediul rural, pentru femei, tranziția de la copilărie la maturitate

8. Selina Todd, „Breadwinners and Dependents: Working-Class Young People in England, 1918-1955”, *International Review of Social History*, 52(1), 2007.

9. S. Holubec, „Between Scarcity and Modernity: Working Class Families in Prague in the Interwar Period”, *The Hungarian Historical Review*, (3), nr. 1, 2014.

10. Antoine Prost, *Republican Identities in War and Peace*, Oxford, Berg, 2002, p. 227.

11. Sabin Manuilă, M. Georgescu, „Populația României”, în Gusti Dimitrie (ed.), *Enciclopedia României*, vol. 3, București, Asociațiunea Științifică pentru Enciclopedia României, 1939, p. 140.

avea loc relativ repede, de obicei când fata se căsătorea. Într-un studiu pe trei sate transilvănene acoperind jumătatea de secol premergătoare Primului Război Mondial, Sorina Paula Bolovan arată că vârsta medie pentru căsătorie era de 19,8 ani pentru fete și 24,8 pentru băieți, deși codurile legale din secolul al XIX-lea prevedeau că fetele se puteau căsători la 15 sau 16 ani¹². Sociologii care au studiat un sat din județul Neamț au observat că aici media era de doi copii/cuplu în primii cinci ani de căsătorie, chestiune ce o arunca rapid pe tână miresă într-o lume a muncii intensive și a creșterii copilului¹³. Autorii au mai aflat că mamele care născuseră fără a fi căsătorite au fost ostracizate, dar că fetele mai bogate au apelat la avort ca să fie „cu mâinile libere”, sugerând că mai degrabă nașterea decât căsătoria era crucială pentru stabilirea sfârșitului tinereții. Femeile tinere lucrau atât pe câmp, cu bărbații, cât și în casă¹⁴. Tinerele din mediul rural suficient de mature pentru a fi pețite puteau lua parte la ritualuri de pețit ca bine-cunoscutul Târg de fete de pe muntele Găina¹⁵, când tinerii din județele învecinate se adunau în fiecare vară pe munte pentru un festival sau pentru a culege mandragore folosite apoi la atragerea potențialilor iubiți¹⁶. Fetele necăsătorite ori nelogodite mergeau la horele din sat, dreptul de a participa la aceste jocuri împreună cu flăcăii fiindu-le dat tocmai de tinerețea lor¹⁷. Iar festivitățile tradiționale din timpul sărbătorilor de iarnă, când băieții din sat se costumau în capre sau urși și mergeau cu plugușorul, erau încă un prilej de a da, pentru o seară sau două, liniștea pe buna dispoziție.

Și băieții începeau să muncească cu mult înainte de a deveni adulți. Conform stereotipului, tânărul țăran își petrecea mare parte din timpul liber la crâșma satului, fenomen pe care preoții și susținătorii cumpătărilor îl deplângeau cu amărăciune¹⁸. Tinerii din mediul rural nu erau văzuți ca o categorie emancipată

12. Sorina Paula Bolovan, „Aspecte privind statutul femeii în satul românesc Transilvănean în epoca modernă”, în Cosma Ghizela, Magyari-Vincze Enikő, Pecican Ovidiu (eds.), *Prezențe feminine. Studii despre femei în România*, Cluj, Editura Fundației Desire, 2002, pp. 325-327.
13. Natașa Popovici-Raiski, „Familia și copilul într'un sat din Neamț (Holda)”, *Sociologie românească*, anul IV, nr. 4-6, 1939.
14. Cristina Sircuța, *Viața femeilor în România interbelică*, București, Oscar Print, 2016, p. 156.
15. Florea Florescu, „Târgul de pe Muntele Găina”, *Sociologie Românească*, anul II, nr. 9-10, septembrie-octombrie 1937.
16. Mircea Eliade, *De la Zalmoxis la Genghis-Han. Studii comparative despre religiile și folclorul Daciei și Europei Orientale*, București, Humanitas, 1995, pp. 215-231.
17. Giurchescu Anca, „Power and Charm: Interaction of Adolescent Men and Women in Traditional Settings of Transylvania”, *Yearbook for Traditional Music*, nr. 18, 1986.
18. Gheorghe Chirițescu, *Otrava vieții*, Târgu Neamț, Tipografia Monastirii Neamțu, 1924.

politic la începutul secolului XX. Știrile despre răscoala țărănească din 1907 îi numeau frecvent „săteni” sau „țărani”; nu s-a vorbit despre „tineret” ca despre o categorie de mobilizare politică, deși era clar că și tinerii făceau parte din rândurile răsculaților¹⁹. Elitele de la începutul secolului XX încercau mereu să îi călăuzească pe tinerii din mediul rural spre activități utile la nivel național. Deși aveau puțini membri, organizațiile de tineret au încercat să le insuflă băieților și tinerilor virtuți sociale și naționale. Arcașii lui Ștefan cel Mare, organizație din Bucovina, de pildă, era la 1905 un exemplu în acest sens. Axați în principal pe sport și mișcare, disciplină și pregătire militară, arcașii aveau parte de cursuri de alfabetizare sau contabilitate, de campanii antialcoolism și înființare de biblioteci în limba română, într-un efort de consolidare a comunităților rurale românești²⁰. De asemenea, organizația Cercetașilor a fost înființată în România în 1912 și recunoscută oficial în 1914. Cercetașii au organizat tabere, au predat disciplină, educație fizică și abilități practice și au promovat serviciul în folosul comunității în spirit naționalist. La fel ca arcașii, tinerii îmbrăcați în uniforme specifice participau la competiții sportive și parade²¹. O broșură explica: „Cercetașia e o școală de educație fizică, civică și morală, care caută să facă dintr-un băiat neformat un tânăr viguros, conștient și demn, gata oricând a da o mână de ajutor, și continuând în vremurile noastre anemiate, interesate și lașe, tradiția cavalerismului de odinioară”²².

Și reformele succesive ale educației au căutat să-i îndrume pe tineri către direcții utile social prin școli, direcții dezvoltate rapid la sfârșitul secolului al XIX-lea. După extinderea statului național în 1918, școlile s-au concentrat pe promovarea unei identități și a unei culturi etnice românești în defavoarea minorităților²³. George Antonescu arăta în 1930 că „o pedagogie activistă, democratică și individualistă trebuie să stea în centrul sistemului nostru de învățământ, pusă în slujba idealului național”²⁴.

Dar cea mai importantă etapă de maturizare pentru tinerii din mediul rural a fost serviciul militar, devenit obligatoriu în 1860. Includea pregătire fizică,

19. Mihail Roller, *Răscoala țăranilor din 1907. Documente publicate de Mihail Roller*, București, Editura de Stat, 1948.

20. Filaret V. Doboș, *Arcașii. Gânduri și fapte din Țara de Sus 1905-1940*, Cernăuți, Tipografia Cernăuțeanu Teodot, 1940.

21. Nicolae Camărașescu, „Privind inapoi”, *Cercetașul*, nr. 21, ianuarie 1932.

22. Gabriel Giurgea, „Cercetașii”, *O școală de înputernicire: Cercetașii*, București, Asociației Cercetașii României, 1916.

23. Irina Livezeanu, *Cultural Politics in Greater Romania: Regionalism, Nation Building, and Ethnic Struggle, 1918-1930*, Ithaca, Cornell University Press, 1995.

24. Ermona Zaharian, *Pedagogia românească interbelică*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1971, p. 154.

educați religioasă și alfabetizare și s-a concentrat în primul rând pe cultivarea sentimentului de sine ca membru al unui stat național care merită slujire și sacrificiu²⁵. După satisfacerea stagiului militar prin alte părți din țară, tinerii reveneau în satele lor, pregătiți să își asume rolul de adulți responsabili.

Tinerii de la oraș aveau mai multe oportunități decât cei din mediul rural, dar numărul lor era cu mult mai mic. În 1930, doar 15% dintre locuitorii Bucureștiului se născuseră acolo, iar tinerii erau mai predispuși să migreze la oraș decât vârstnicii²⁶. Țăranii foarte deștepți sau norocoși au fost trimiși la școală la oraș, pregătindu-li-se astfel o tranziție lină spre viața urbană²⁷. Cu toate acestea, orașele erau văzute ca locuri periculoase pentru tinerii din mediul rural. Revista *Vremea* avertiza în 1933 că „tinerii de la sat au o rezistență scăzută la mediul urban pentru că nu au fost imunizați împotriva toxinelor urbane și nici împotriva unor boli, precum tuberculoza”²⁸. Mai mult, „străzile pline de trafic, de alcoolism și de moravuri ușoare” îi făceau pe tineri vulnerabili la boli venerice. Ori de câte ori era posibil, era mai bine ca tinerii din mediul rural să rămână la țară. Numai cei care erau crescuți la oraș erau suficient de „căliți” pentru viața orașului. Mircea Eliade, de pildă, arăta în romanul său din 1935, *Huliganii*, că tinerii mutați la oraș pentru școală și carieră au fost deseori dezamăgiți de concurența dură găsită acolo²⁹.

Românii nu făceau mare diferență între țărani, meseriași și muncitorii din fabrică în perioada interbelică: toți erau considerați *muncitori*³⁰. Majoritatea muncitorilor urbani din România încă mai aveau legături cu zonele rurale, mulți făcând chiar lucrări sezoniere în agricultură în diferite perioade ale anului³¹. Chiar și oamenii care lucrau cu normă întreagă în domeniul industrial aveau legături puternice cu lumea satului. Lipsa de locuințe în apropierea fabricilor îi obliga pe mulți muncitori să locuiască în satele lor și să facă naveta pe distanțe lungi sau să rămână în adăposturi supraaglomerate. Un raport din 1933 al

25. Silviu Hariton, „Conscripție militară și educație primară în România (1860-1900)”, *Revista de istorie militară*, nr. 3, 2003.

26. Keith Hitchins, *Rumania 1866-1947*, Oxford, Clarendon Press, 1994, p. 345.

27. Nichifor Crainic, *Zile albe-zile negre: memorii* (I), București, Casa Editurală „Gândirea”, 1991; Gheorghiu Virgil, *Memorii. Martorul Orei 25*, București, Gramar, 2003.

28. „Vremea”, 26 februarie 1933, p. 5, *apud* Joanne Roberts, „The City of Bucharest, 1918-1940”, lucrare de doctorat, Londra, University College London, 2009, p. 97.

29. Mircea Eliade, *Huliganii*, București, Litera, 2010.

30. C. Ștefănescu, „Munca în viața economică”, în Dimitrie Gusti (ed.), *Enciclopedia României*, vol. 3.

31. Mitu Georgescu, „Populația în viața economică a României”, în Dimitrie Gusti (ed.), *Enciclopedia României*, vol. 3.

Inspectoratului Muncii din Ploiești arăta că anumiți muncitori preferau să meargă câte 15-20 de kilometri pe jos decât să doarmă în condiții mizerabile în apropierea fabricii³². Pentru tineri, industrializarea rapidă a însemnat că existau puține legi ce reglementau ucenicia, lăsându-i în mare parte la cheremul angajatorilor, iar școlile profesionale au fost introduse în număr semnificativ pentru prima dată în anii 1920³³. Rapoarte ale Poliției din 1930, incluzând numele, vârstele și adresele activiștilor fasciști din Galați, arată că tinerii muncitori adolescenți, dar și cei trecuți de douăzeci de ani, locuiau adesea împreună și astfel activau politic împreună³⁴.

Asemenea tineretului din întreaga Europă, și tinerii români erau atrași de noile mode, cu coafuri scurte pentru fete *à la garçon* și cu șepci sau mustăți pentru băieți³⁵. Radioul și cinematograful le-au oferit tinerilor noi oportunități de petrecere a timpului liber pe care părinții lor nu le avuseseră, alături de teatre, muzee, fotbal, parcuri și festivaluri precum Luna Bucureștilor; toate erau distracții populare³⁶. După cum a remarcat un comentator, Luna Bucureștilor a fost conceput pentru a promova „valoarea tinereții. (...) Toate lucrările expoziției sunt planificate și executate de cei mai talentați tineri din țară”³⁷. În unele cazuri, etnia a influențat maturizarea celor tineri. Spre exemplu, sașii din Transilvania cântau la cor și erau membri în diferite organizații comunitare. Ei trebuiau să se conformeze normelor de gen specific germane și erau încurajați să-și limiteze activitățile de agrement în sfera culturii săsești³⁸. Tinerii evrei nu aveau întotdeauna posibilitatea de a se integra, iar studenții evrei erau marginalizați și abuzați violent de colegii lor³⁹. Sărăcia îi împiedica pe mulți tineri rromi să se bucure de aceleași oportunități sociale și economice ca alții de vârsta lor.

32. Institutul de Studii Istorice și Social-Politice de pe lângă CC al PCR, 1933: *Luptele revoluționare ale muncitorilor ceferiști și petroliști*, București, Editura Politică, 1971, pp. 27-31.

33. Ilie Marinescu, *Politică socială interbelică în România. Relațiile dintre muncă și capital*, București, Editura Tehnică, 1995, pp. 68, 219-223.

34. United States Holocaust Memorial Museum (USHMM), Fond Ministerul de Interne – Diverse, rolă 139, dos. nr. 6/1930, ff. 74-76 și rolă 140, dos. nr. 9/1930, ff. 33-34.

35. I. Dumitrașcu, *Fragmente de cotidian Brașov 1919-1928*, Brașov, Phoenix, 1999, pp. 51-52.

36. Ioana Pârvulescu, *Întoarcere în Bucureștiul interbelic*, București, Humanitas, 2003; Lucian Pricop, *Bucureștiul interbelic...*, București, Domino, 2005.

37. „Din viața orașelor. «Luna Bucureștilor 1936»”, *Urbanismul*, martie-aprilie 1936, p. 153, *apud* Joanne Roberts, *op. cit.*, pp. 131-132.

38. S.E. Davis, „Maintaining a «German» Home in Southeast Europe: Transylvanian Saxon Nationalism and the Metropolitan Model of the Family, 1918-1933”, *The History of the Family*, nr. 14, 2009.

39. Sașa Pană, *Născut în '02: memorii, file de jurnal, evocări*, București, Minerva, 1973.

Fetele rrom, în special, erau forțate să se căsătorească foarte devreme, practică pe care jurnaliștii români o priveau cu un amestec de fascinație și groază⁴⁰. Mahalalele urbane aveau propriile activități de agrement. Felix Aderca, romanțier și critic social, scria în 1921 că „spre seară mahalaua se însuflețește de adevăratul ei spirit. Tinerețea se arată, viguroasă și romantică: fete care n-au început încă munca silnică a nașterilor, băieți cu pălăria pe sprânceană și cu bastonul în mână, cărora osârdia prelungită nu le-a stârpit încă virilitatea”⁴¹. Dar, continuă Aderca, „tinerețea la mahala e de scurtă durată”, iar unii oameni se bucurau de „tinerețe” mai mult decât alții.

Tineretul, categorie de mobilizare politică

Când publiciștii menționau „tineretul” în România interbelică, de cele mai multe ori era vorba despre studenți și intelectuali. Procedând astfel, au ignorat marea majoritate a tinerilor din țară. Pentru ei, „tinerețea” era o modalitate rapidă de a se referi la un grup de indivizi politizați dintr-o anumită generație. Această asociere are o istorie lungă. În Franța, care a exercitat o puternică influență culturală asupra României la începutul secolului XX, ideea că tinerii erau reprezentanții națiunii a fost articulată clar pentru prima dată în timpul Revoluției din 1789, iar studenții din Cartierul Latin din Paris erau văzuți ca insurgenți de încredere ori de câte ori mai izbucnea câte o revoltă⁴². În Germania, care a reprezentat celălalt pol cultural pentru români, naționalismul și tineretul și-au unit forțele în timpul războaielor napoleoniene, când tinerii, în majoritate studenți, și-au aliniat confreriile și cluburile de gimnastică cu idealul național⁴³. În ciuda încercărilor lui Metternich de a separa *Burschenschaften* (fraternitățile) de politică, studenții au jucat un rol-cheie în Revoluțiile de la 1848, înainte de a se împărți în facțiuni conservatoare naționaliste, catolice și liberale în a doua

40. Lucian Pricop, *op. cit.*, pp. 61-66.

41. Felix Aderca, *Domnișoara din str. Neptun*, București, Minerva, 1982, p. 42.

42. Sergio Luzzatto, „Young Rebels and Revolutionaries, 1789-1917”, în Levi Giovanni, Schmitt Jean-Claude (eds.), *A History of Young People in the West*, vol. 2: *Stormy Evolution to Modern Times*, Cambridge, MA, Harvard University Press, 1997; Jean-Claude Caron, „Jeunes élites et processus de politisation. Le rôle des étudiants dans la France des notables”, în Attal Frédéric (ed.), *Les universités en Europe du XIIIe siècle à nos jours: Espaces, modèles et fonctions*, Paris, Publications de la Sorbonne, 2005.

43. George L. Mosse, *The Nationalization of the Masses: Political Symbolism and Mass Movements in Germany from the Napoleonic Wars through the Third Reich*, New York, Howard Fertig, 1975, p. 129.

parte a secolului al XIX-lea⁴⁴. Antisemitismul studențesc a devenit din ce în ce mai virulent atât în Germania, cât și în Austro-Ungaria începând cu 1870⁴⁵.

În România, studenții revoluționari li s-au alăturat studenților parizieni în 1848 pentru a promova liberalismul, anticlericalismul și republicanismul ca agendă politică a tineretului împotriva conservatorismului celor bătrâni, auto-intitulându-se „tinerii”⁴⁶. În 1863, tineri naționaliști educați în străinătate înființau la Iași celebra asociație literară *Junimea*⁴⁷. Ideea care o anima era că națiunile au nevoie de energie constantă pentru a produce o cultură vie și că, fără această energie – care vine în primul rând de la scriitori și artiști tineri și talentați –, s-ar instala decăderea și națiunea ar muri⁴⁸. Conceptul de tineret a apărut în mod repetat printre naționaliștii români din Transilvania la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX, pe măsură ce grupuri succesive de intelectuali au încercat să coopteze și să redirecționeze mișcarea națională pe motiv că erau mai tineri și, prin urmare, mai radicali și mai energici decât liderii consacrați ai mișcării⁴⁹. Inspirați probabil de societățile studențești (*Burschenschaften*) austro-ungare, studenții români s-au implicat în acte de huliganism naționalist militant în anii care au precedat Primul Război Mondial. Micile revolte ocazionale din București în special au contribuit la consolidarea credinței că sunt oamenii de pază ai culturii și că au datoria de a o apăra de decadență și influențe străine nedorite⁵⁰. Primul Război Mondial a consolidat ideea că tinerii erau protectorii națiunii. Eroii marilor romane despre veterani din perioada interbelică au fost toți studenți⁵¹, și nu soldați țărani care constituiau cea mai mare parte a armatei țării. În ciuda contribuțiilor lor autentice, experiențele de război ale femeilor, muncitorilor, pacifiștilor, germanofililor sau celor care nu

44. Priscilla Robertson, „Students on the Barricades: Germany and Austria, 1848”, în Alexander DeConde (ed.), *Student Activism: Town and Gown in Historical Perspective*, New York, C. Scribner's Sons, 1971; Robert Hein, *Studentischer Antisemitismus in Österreich*, Viena, Österreichischer Verein für Studentengeschichte, 1984.

45. Michael Stephen Steinberg, *Sabers and Brown Shirts: The German Students' Path to National Socialism, 1918-1935*, Chicago, University of Chicago Press, 1977.

46. Angela Jianu, *A Circle of Friends: Romanian Revolutionaries and Political Exile, 1840-1859*, Balkan Studies Library, nr. 3, Leiden, Brill, 2011.

47. Zigu Ornea, *Junimea și junimismul*, București, Eminescu, 1978.

48. Titu Maiorescu, „Direcția Nouă”, *Convorbiri literare*, 15 mai 1871.

49. Răzvan Pârâianu, *Octavian Goga: Sacerdote of the Nation: Revisiting the Romanian National Idea*, Cluj-Napoca, Argonaut, 2018.

50. Zigu Ornea, *Sămănătorismul*, București, Minerva, 1971, pp. 190-196.

51. Liviu Rebreanu, *Pădurea spânzuraților*, București, Cartea Românească, 1922; Camil Petrescu, *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război*, București, Cultura Națională, 1930.

erau etnici români au fost marginalizate și reduse la tăcere în anii care au urmat⁵².

Studentii reprezentau doar o mică parte din tinerii români, dar numărul lor a crescut substanțial în anii 1920. După cum se poate vedea din tabelul de mai jos, numărul total de studenți din țară a crescut de la 17.927 în 1921 la 38.936 în 1929, marea majoritate fiind găsită în București și, într-o măsură mai mică, în capitalele regionale Cluj și Iași⁵³.

AN	UNIVERSITĂȚI				UNIVERSITĂȚI TEHNICE		ȘCOLI COMERCIALE		TOTAL
	București	Cluj	Cernăuți	Iași	București	Timișoara	București	Cluj	
1921/ 1922	8.953	1.967	1.252	3.970	770	226	676	107	17.927
1924/ 1925	12.905	2.175	914	4.634	869	419	1.059	290	23.265
1028/ 1929	22.019	3.021	1.741	5.099	948	440	2.505	473	36.264
1929/ 1930	22.972	3.719	2.031	5.522	1.240	408	2.581	463	38.936
1933/ 1934	18.203	4.469	3.247	6.914	1.414	427	3.555	629	38.858
1935/ 1936	16.320	3.579	2.694	5.983	1.512	405	3.860	884	35.237
1937/ 1938	14.276	3.155	2.630	3.320	2.091	397	2.612	855	29.336

Majoritatea acestor studenți erau bărbați cu vârste cuprinse între 18 și 25 de ani, dar și numărul studentelor a crescut constant între 1914 și 1929, ajungând la 31,3% la Universitatea din București. Mai mult de jumătate dintre studenții care studiau literatură și filosofie la Universitatea din Cluj proveneau din medii rurale, lucru firesc într-o țară care era în majoritate rurală⁵⁴. Creșterea rapidă a numărului de studenți după Primul Război Mondial a fost un rezultat direct al politicilor de formare a națiunii, iar cadrele universitare argumentau că ușurarea

52. Maria Bucur, *Heroes and Victims: Remembering War in Twentieth Century Romania*, Bloomington, Indiana University Press, 2009, p. 94f; Lucian Boia, „Germanofilii”. *Elita intelectuală românească în anii Primului Război Mondial*, București, Humanitas, 2009.

53. Dragoș Sdrobiș, *Limitele meritocrației într-o societate agrară. Șomaj intelectual și radicalizare politică a tineretului în România interbelică*, Iași, Polirom, 2015, p. 115.

54. *Ibidem*, pp. 105-113.

accesului la învățământul superior în limba română trebuie să fie „o prioritate națională”⁵⁵. Potrivit cunoscutului istoric Vasile Pârvan, scopul învățământului universitar era „nu formarea personalității ca element biologic-estetic, ci educarea individului spre conștiința etic-criticistă, de obiectiv social, dezegoistizat, social-spiritualizat”⁵⁶. Națiunea, nu individul, urma să fie centrul energiilor acestei generații. Ideea că tinerii sunt neformați și pot fi induși în eroare a fost larg răspândită și a determinat paternalismul puternic ce a caracterizat modul în care personalitățile publice consacrate vorbeau despre tineret. Poetul și politicianul naționalist Octavian Goga scria în 1933 că „mase de oameni tineri au început să invadeze orașul. Văzând acest tineret irosit și fragil, m-am gândit că trebuie adunați într-un mănunchi, salvați de mizeria morală și materială și conduși la adăpostul unei educații preceptive care le va normaliza relația cu viața”⁵⁷.

Românii studiaseră în universitățile din Imperiul Austro-Ungar înainte de război, dar frecventarea unei universități nu era la îndemâna majorității celor din mediul rural, deoarece nu exista un sistem local puternic de învățământ secundar. Deși evreii nu constituiau majoritatea studenților în universitățile românești de dinainte de război, a existat o credință frecvent repetată că etnicii români nu puteau merge la universitate deoarece locurile lor fuseseră ocupate de studenți evrei mai bine educați. Când Imperiile Rus și Austro-Ungar s-au prăbușit în urma războiului, studenții ce înainte călătoriseră la Budapesta, Viena sau Kiev pentru învățătură concureau acum pentru locuri la instituții de limba română unde etnicii români erau evident favorizați. O serie de probleme conexe au apărut pe măsură ce universitățile, care le promiteau tinerilor că vor deveni reprezentanții de seamă ai unei noi elite românești, își deschideau porțile unui număr fără precedent de studenți ce constituiau, în familiile lor, prima generație care urma studii superioare. Emil Racoviță, rectorul Universității din Cluj în 1929-1930, arăta că

tinerii din mediul rural au fost mânați spre învățământul superior, iar gloate noi au invadat o universitate nepregătită să-i primească și să-i pregătească. Fără clădiri, personal și materiale adecvate, universitatea românească nu poate educa și instrui 35.000 de studenți, absolvenți de licee foarte slabe din aceleași motive. Universitatea, așa cum este înzestrată, nu poate transforma acest tineret într-o clasă de intelectuali care să fie utili societății și lor înșile⁵⁸.

55. Vasile Pușcaș, *Universitate, societate, modernizare. Organizarea și activitatea științifică a Universității din Cluj (1919-1940)*, Cluj-Napoca, Eikon, 2003, p. 93.

56. Vasile Pușcaș, *op. cit.*, p. 115.

57. „Vremea”, 2 aprilie 1933, p. 5, *apud* Joanne Roberts, *op. cit.*, p. 96.

58. Irina Livezeanu, *Cultural Politics in Greater Romania*, ed. cit., pp. 241-242.

Studentii erau de acord cu aceste doleanțe și protestau public, cerând educația promisă. La o demonstrație din 1927 au adus mâncare de la cantină, îndemnând publicul: „Gustați, ca să vă convingeți cât de prost suntem hrăniți”⁵⁹. Membrii Federației Asociațiilor Studenților Creștini din România (FASCR) au deschis cantine sociale, clinici medicale gratuite și magazine de haine la mâna a doua pentru a ajuta studenții nevoiași. Unul din acești studenți, Ștefan Georgescu, scria în 1923 că „studentimea noastră a scos un strigăt de alarmă că suferă în căminurile prost îngrijite, că mănâncă rău în cantinele sărace și prost administrate, că nu are cărți și cele necesare vieții pentru a studia”⁶⁰.

Produs al noilor inițiative Young Men's Christian Association (YMCA) din București, FASCR a beneficiat de bibliotecile, echipamentele sportive și spațiile sociale oferite de YMCA cu finanțare americană și britanică⁶¹. Sediul YMCA din București a fost doar unul dintre noile spații dedicate studenților, care se adunau și în parcuri, pe bulevarde, cafenele și în campusurile universitare, creând locații orientate acum în primul rând spre tineret.

Cei mai vocali studenți au fost cei implicați în mișcarea antisemită. În ciuda faptului că ei sunt cei care domină cărțile de istorie despre această perioadă, antisemiții erau o minoritate a studenților. Alții au cerut uneori universităților, în numele „majorității studenților”, să respingă mișcarea antisemită⁶². Însă antisemiții au reușit să fie cunoscuți sub eticheta de „tineret” și atât simpatizanții, cât și cei care îi dezaprobau au vorbit despre ei în presă ca „tinerii”. Mișcarea a început la Iași cu acte minore de vandalism și huliganism⁶³, dar și-a câștigat faima națională după o serie de revolte începute la 10 decembrie 1922, ce au ținut câțiva ani⁶⁴. Retorica și violența acestora au imitat mișcări asemănătoare din toată Europa Centrală și de Est de la începutul anilor 1920⁶⁵. Antisemiții

59. Roland Clark, *Holy Legionary Youth: Fascist Activism in Interwar Romania*, Ithaca, Cornell University Press, 2015, p. 37.

60. Ionuț Butoi, *Mircea Vulcănescu: O microistorie a interbelicului românesc*, București, Eikon, 2015, p. 111.

61. Carmen Ciornea, *Sandu Tudor și asociațiile studențești creștine din România interbelică*, București, Eikon, 2017, pp. 146-56.

62. Arhive Județului Iași, Fond Universitatea „Al.I. Cuza”, Rectorat, dos. 1021/1923, f. 462; dos. 1087/1925, ff. 23-25.

63. Corneliu Zelea Codreanu, *Pentru legionari*, București, Scara, 1999, pp. 11-60.

64. Maria Someșan, „Mișcarea studențească din 1922”, în *Anuarul Institutului Român de Istorie Recentă, Despre Holocaust și Comunism*, vol. 1, Iași, Polirom, 2002.

65. Roland Clark, „Terror and Antisemitic Student Violence in East-Central Europe, 1919-1923”, în Moritz Florin, Johannes Dalfinger (eds.), *A Transnational History of Right-Wing Terrorism: Political Violence and the Far Right in Eastern and Western Europe since 1900*, Londra, Routledge, 2022.

s-au plâns că studenții evrei la medicină disecau cadavre creștine, în timp ce cadavrele evreiești nu erau folosite în scopuri medicale. Problema cadavrelor a stârnit revolte privind dreptul evreilor de a merge la universitățile din România, numărul mare de studenți și implicarea acestora în luarea deciziilor. Studenții antisemiți considerau dominarea etnică a universităților drept problema-cheie care putea determina succesul sau eșecul națiunii în anii următori. „[C]âtă vreme vor fi tineri”, scriau ei, „care vor frecventa aceste universități și care se pun în contact cu istoria de ieri, preparând istoria de mâine, câtă vreme vor fi acești tineri și aceste universități, națiunea nu poate să devină sclavă, deoarece universitățile rup lanțurile”⁶⁶.

Ziarul lor a glorificat mișcarea antisemită care este „strigătul de alarmă al conștiinței naționale, [căreia] i s-au opus gloanțe și măsuri draconice în care autoritatea universitară a fost într-un duios acord cu guvernul”⁶⁷. Pretinzând că tinerețea lor îi făcea puri, studenții au scris că „noi (...) aducem inima sinceră și dezinteresată până la sacrificiu, consumăm candela idealului celui mai sfânt ce poate încolți într-o simțire omenească și ne oțelim pentru lupta de mâine”⁶⁸. I-au agresat fizic și au comis regulat acte de vandalism împotriva studenților evrei, terorizându-i. Universitățile românești s-au închis de mai multe ori la începutul anilor 1920 în încercarea de a reduce violența, dar fără mult succes⁶⁹.

Nu toată lumea îi considera pe antisemiți adevărații fruntași ai noii elite, iar publiciști precum Pamfil Șeicaru au pus tulburările din epocă pe seama „nivelului intelectual scăzut” al studenților ce intraseră în universități după război⁷⁰. Ziarul de avangardă *Contimporanul* a ridiculizat gramatica proastă a publicațiilor studențești antisemite și a scris cu regret că polemicile lor nu vor influența studenții pentru că „nici unul dintre studenții care gândesc urlând nu-mi vor citi rândurile pentru că ei nu citesc nimic”⁷¹.

Cu toate acestea, revoltele studențești au demonstrat că ideea de tineret a fost o categorie politică puternică, consolidând astfel ideea că viitorul națiunii era strâns legat de aceștia.

66. N.N. Crețu, „Rolul universităților în viață națională”, *Cuvântul studentesc*, 19 iunie 1923.

67. „Arma la picior”, *Cuvântul studentesc*, 28 ianuarie 1923.

68. H. Roventă, „Datoria momentului și a viitorului”, *Cuvântul studentesc*, nr. 19, ianuarie 1923.

69. Roland Clark, *op. cit.*, pp. 28-42.

70. Pamfil Șeicaru, „Criza universitară”, *Cuvântul*, 6 noiembrie 1924.

71. Camil Petrescu, „Numerus Clausus”, *Contimporanul*, 24 februarie 1923.

Tânăra generație și ideea de tineret

În august 1927, conceptul de tinerețe era discutat mai ales în cadrul unui mic grup de intelectuali bucureșteni, ca urmare a unui articol al lui Mircea Eliade în care acesta se definea pe sine și prietenii săi drept „generația cea mai bine-cuvântată, cea mai făgăduitoare din câte s-au rânduie până acum în țară”⁷². I-a numit Tânăra Generație și a spus că sunt speciali pentru că „în noi, izbândește *Spiritul*. Noi am înțeles că viața își merită suferințele – e pentru a concretiza, a viețui, a actualiza *Spiritul*”. Ei credeau că rațiunea nu este suficientă în sine, a spus el, și au căutat o nouă sinteză bazată pe existențialism, pe „valorile ce nu sunt izvorâte nici din economia politică, nici din tehnică, nici din parlamentarism”. În ciuda faptului că este pompoasă și vagă, seria de articole a lui Eliade despre Tânăra Generație a rezonat cu viziunea promovată de școli, politicieni și comentatori culturali a unui rol special pentru tineri. El a evidențiat diversele perspective filosofice ale tinerilor intelectuali români, stârnind de-a lungul a șapte ani dezbateri sporadice în presa culturală asupra meritelor și misiunii acestui grup⁷³. Viața intelectuală românească era fundamental „feminizată”, susținea Eliade, fiind caracterizată prin „mediocritate și confort” și fiind lipsită de „eroismul” și „virilitatea” pe care le oferea Tânăra Generație⁷⁴. Critici culturali mai în vârstă, cum ar fi Mihai Ralea, s-au simțit ofențați de afirmațiile lui Eliade:

O barbarie odioasă se ridică de pretutindeni în tineret. Tot ce conține prețul civilizației: blândețe, obiectivitate, politețe, cuviință, reflecție, e denunțat ori ca învechit ori ca impotent. Acești tineri barbari, scuzați teoreticește de o falsă interpretare a unei filosofii moderne, au pierdut demult orice scrupul de gust ori de decență. Cu cât insulta e mai grosolană, prostia și ineptia mai definitivă, ignoranța mai crasă, cu atât sunt mai încântați⁷⁵.

72. Mircea Eliade, *Profetism românesc*, vol. I, București, Roza Vânturilor, 1990, pp. 19-23.

73. Philip Vanhaelemeersch, *A Generation „Without Beliefs” and the Idea of Experience in Romania (1927-1934)*, Boulder, East European Monographs, 2006; Marta Petreu, *De la Junimea la Noica. Studii de cultură românească*, Iași, Polirom, 2011; Cristina A. Bejan, *Intellectuals and Fascism in Interwar Romania: The Criterion Association (Modernity, Memory and Identity in South-East Europe)*, Basingstoke, Palgrave Macmillan, 2019.

74. Mircea Eliade, *Virilitate și asceză: Scrieri de tinerețe 1928*, București, Humanitas, 2008, p. 44.

75. Mihai Ralea, „Misiunea unei generații”, *Viața românească*, anul XX, nr. 1, 1928.

Răspunzând provocării, trei tineri esești promițători, Sorin Pavel, Ion Nestor și Petre Marcu-Balș, care studiau la Berlin, au publicat în 1928 un răspuns ofensator intitulat „Manifestul Crinului Alb”. Ignorând în totalitate sentimentele interlocutorilor lor, afirmau: „Ne-a îngrozit lipsa de gânduri a înaintașilor noștri. Ne tutează și ne boscorodește o generație în care nimeni n-a gândit cu adevărat. În capul lor domnește golul, un gol etern și iritant, mascat de o vitrină de împrumut și împăenjenit de colbul vechimei, al neaerisirii din casele părăsite”⁷⁶. Acest manifest a încurajat o serie de răspunsuri ostile⁷⁷. Puțini dintre participanții la această dezbatere și-au schimbat modul în care gândeau sau scriau, dar discuția lor a configurat un spațiu cultural distinct pentru „tineret”, care era acum sinonim cu inovația, experimentarea și radicalismul. Într-un studiu sociologic despre tânăra generație din 1934, Mircea Vulcănescu a susținut că generația avea o „misiune” specifică, care „naște din chemarea vremurilor și din nevoile societății”. Această misiune era „să asigure unitatea sufletească a românilor”, „să exprime în forme universale acest suflet românesc”, „pregătirea pentru ceasurile grele care pot veni” și de a pregăti „ivirea omului nou”⁷⁸. La fel ca studenții antisemiți, Vulcănescu a susținut că el și prietenii săi au fost vocea autentică a tineretului. Pentru ambele grupuri, „tinerețea” era un slogan politic, nu o categorie sociologică.

Politica culturală i-a împins pe membrii Tinerei Generații și mai adânc sub tutela lui Nae Ionescu și Nichifor Crainic, doi publiciști care i-au susținut constant și i-au revendicat drept proprii lor protejați. Atât Ionescu, cât și Crainic au fost promotorii unei politici ultranaționaliste și și-au folosit ziarele – *Cuvântul* lui Ionescu, *Gândirea* lui Crainic și *Calendarul* pentru a oferi locuri de muncă și oportunități de publicare Tinerei Generații. Matei Călinescu scrie că, în România interbelică, intelectualii fasciști „încep să fie urmați [de către alți intelectuali] numai când capătă credibilitate ca deținători ai puterii”⁷⁹. Publicațiile, numirile academice, numirile politice și recenziile literare depindeau mai mult de cine

76. Sorin Pavel, Ion Nestor, Petre Marcu-Balș, „Manifestul «Crinului Alb»”, *Gândirea*, anul VIII, nr. 8-9, august-septembrie 1928.

77. Mihai Ralea, „Rasputinism”, *Viața românească*, anul XX, nr. 12, 1928; C. Rădulescu-Motru, „Perspectivele Noului Generații”, *Datina*, anul VI, nr. 5-6, 1928; George Călinescu, „«Crinul alb» și «Laurul negru»”, *Viața literară*, anul III, nr. 92, 3 noiembrie 1928; George Călinescu, „Invazia adolescenților”, *Viața literară*, anul IV, nr. 100, 12 ianuarie 1929; A. Dima, „Atitudini ideologice”, *Datina*, vol. 8, nr. 4-6, 1930.

78. Mircea Vulcănescu, „Tânără generație”. *Crize vechi în haine noi. Cine sunt și ce vor tinerii români*, București, Compania, 2004, pp. 72-74.

79. Matei Călinescu, „Ionescu and Rhinoceros: Personal and Political Backgrounds”, *East European Politics and Societies*, vol. 9, nr. 3, 1995, p. 431.

pe cine cunoaște decât de valoarea minții, așa că tinerii aspiranți s-au aliat constant cu cercetători mai în vârstă într-o relație mentor-protejat. Când influentul publicist Sextil Pușcariu s-a trezit în comisia pentru o nouă numire la Catedra de literatură estetică din Cluj, de exemplu, în 1936, primul său gând a fost să-l încurajeze pe poetul-filosof Lucian Blaga să candideze și a promis că se va folosi de influența sa pentru a se asigura că Blaga primește postul. Îndoielile lui Blaga cu privire la calificarea pentru acel post au fost înlăturate rapid de Pușcariu, care l-a ajutat pe Blaga să obțină sprijinul celebrului poet și politician Octavian Goga⁸⁰. Blaga a preluat funcția în 1939, după ce a fost angajat pentru scurt timp într-un post diplomatic pentru guvernul lui Goga⁸¹. Influența unui mentor era mai importantă decât politica sa, deși opțiunile politice ale mentorilor aveau adesea consecințe dezastruoase asupra vieții celor tineri. Scriitorul evreu Mihail Sebastian, de exemplu, a considerat „foarte firesc” și „normal” să-i ceară anti-semitului Nae Ionescu să-i prefăteze cartea pur și simplu pentru că acesta din urmă îi fusese un mentor important. Cu toate că prefața lui Ionescu s-a dovedit a fi, în cuvintele lui Sebastian, „de o cruzime rece, metodică și indiferentă”, acesta a publicat-o totuși pentru că credea că așa procedează protejații⁸².

Între 1932 și 1934, Eliade și prietenii săi au organizat o serie de adunări culturale sub auspiciile Asociației Criterion⁸³. Fără a se limita la Tânăra Generație, dar incluzându-i pe mulți dintre membrii acesteia, Criterion le-a oferit tinerilor intelectuali și de dreapta, și de stânga un forum pentru dezbateri stimulante și experimentări, bazându-se pe tradițiile religioase și seculare, conservatoare și avangardiste. Asociația s-a dezintegrat odată ce majoritatea liderilor au îmbrățișat fascismul și au devenit mai puțin toleranți cu cei care nu li s-au alăturat. După cum comenta Vulcănescu în 1934, „aproape întreaga generație era politicizată”⁸⁴. Încurajați de Ionescu și Crainic, în 1932 membrii grupului au început să lucreze și la *Axa*, o publicație culturală care și-a adus în scurt timp sprijinul ferm în spatele Legiunii fasciste „Arhanghelul Mihail”. Făcând acest lucru, ei au formulat teme filosofice, economice și culturale de care mișcarea fascistă românească ducea lipsă până în acest moment, sincronizând-o astfel cu argumentele intelectualilor fasciști din alte părți ale Europei⁸⁵. Această

80. Lucian Blaga, Sextil Pușcariu, „Corespondență”, *Manuscriptum*, vol. 21, nr. 1 (78), 1990.

81. Irina Livezeanu, „Generational Politics and the Philosophy of Culture: Lucian Blaga between Tradition and Modernism”, *Austrian History Yearbook*, vol. 33, 2002, pp. 207-237.

82. Mihail Sebastian, *Cum am devenit huligan*, București, Humanitas, 2006, pp. 57, 74.

83. Cristina A. Bejan, *op. cit.*

84. Mircea Vulcănescu, „Tânăra generație”, ed. cit., p. 96.

85. Valentin Săndulescu, „Generation, Regeneration, and Discourses of Identity in the Intellectual Foundations of Romanian Fascism: The Case of the Axa Group”, în Mishkova

direcție fascistă era perfect în concordanță atât cu caracterul, cât și cu datoria tineretului, susțineau ei. Într-un articol din 1933, avocatul și activistul legionar Vasile Marin afirma că „generația tânără din toate țările care și-au dat reformele cele mari a înțeles momentul istoric al chemării sale. Cu încredere nedesătrămată de îndoială a realizat direct și din plin, cu riscul însuși al vieții”⁸⁶.

„Pe când până acum câțiva ani turpitudinea era singura dominantă”, scria în 1933 istoricul Mihail Polihroniade, „astăzi alături și disprețuind turpitudinea bătrânilor se ridică forța creatoare, curățenia sufletească, energia nezdruncinată a tineretului. I-a fost dat acestui magnific tineret românesc să nu își irosească potențele și entuziasmul în deșert”⁸⁷. Încurajați de mentori ca Ionescu și Crainic și fascinați de noutate, virilitate și spiritualitate, unii membri ai Tinerei Generații au găsit trecerea la fascism, care avea propriul cult al tineretului, ușoară și firească. În acest fel, ei asociau ideea tineretului, pe care și-o însușiseră cu succes, cu fascismul, astfel că, la mijlocul anilor 1930, partidele fasciste au devenit formațiunile predilecte ale tinerilor cu vederi politice.

Cooptarea ideii de tineret

În timp ce mișcarea studențească antisemită plasa studenții în centrul unei mișcări politice de tineret, dominată de bărbați și orientată spre viitor, iar Tânăra Generație asocia tineretul cu ideologia fascistă, activiștii politici de extremă dreapta foloseau ideea de tineret pentru a-și promova propria agendă. Prima care a făcut acest lucru a fost Liga Apărării Național-Creștine (LANC), care s-a format în 1923 special pentru a profita de succesul mișcărilor studențești. Nicolae Paulescu, unul dintre fondatorii mișcării, susținea că „tineretul român cult” acționa din „instinctul de a apăra națiunea” de o „invazie” evreiască⁸⁸. Pe măsură ce impulsul mișcării studențești a început să scadă, câțiva dintre liderii lor, printre care Corneliu Zelea Codreanu și Ion Moța, au fost arestați pentru că puneau la cale asasinarea unor personalități evreiești de prim rang. După arestarea sa, Codreanu și-a cultivat mai ales imaginea de revoluționar tânăr, iar după eliberarea sa din închisoare a ucis un prefect de poliție și s-a căsătorit

Diana, Trencsényi Balazs, Jalava Marja (eds.), *Regimes of Historicity in Southeastern and Northern Europe, 1890-1945: Discourses of Identity and Temporality*, Basingstoke, Palgrave Macmillan, 2014.

86. Vasile Marin, „Generația nouă și statul etic”, *Axa*, 19 martie 1933.

87. Mihail Polihroniade, „Construim!”, *Axa*, 6 septembrie 1933.

88. Nicolae Paulescu, „Cauzele manifestărilor studențești”, *Apărarea națională*, 15 ianuarie 1923.

în cadrul unei ceremonii fastuoase care a atras mulțimi uriașe⁸⁹. Codreanu și susținătorii săi considerau antisemitismul o luptă existențială și susțineau că alegerile făcute de tineri vor decide viitorul națiunii. „Generația noastră a ajuns la marginea prăpastiei”, scriau ei din închisoare,

ori o apucăm la deal, ori o apucăm la vale. La deal, pe calea energiei, a bărbăției, a cinstei și a credinței nețărăturate într-un ideal, și într-un Dumnezeu, către un soare de aur al românilor; la vale, pe calea moliciunii, a decăderii morale și a pierzării noastre ca neam. Ori clădim o Românie nouă, ori ne prăbușim⁹⁰.

În 1927, Codreanu, Moța și alți câțiva foști membri ai mișcării studențești antisemite s-au desprins din LANC pentru a forma Legiunea Arhanghelul Mihail. Spunându-le cititorilor săi că „e ceasul” lor, Codreanu promitea să creeze „o mișcare idealistă tinerească voluntară, organizată pe principiul ierarhiei”⁹¹. Îmbrăcați în cămășile lor verzi, primii legionari se deosebeau de antisemiții dinainte, despre care spuneau că au fost corupți de „politicianism”. Spre deosebire de înaintașii lor, tinerii fasciști pretindeau că au energia și puritatea morală pentru a duce lupta până la capăt. Deși nu au câștigat controlul asupra asociațiilor studențești de dreapta până în 1931⁹², aceștia se prezentau drept purtătorii de cuvânt legitimi ai tineretului și, prin urmare, ai națiunii în ansamblul ei. Ideea de tineret era mai importantă decât realitatea. Unul dintre cei mai apropiați asociați ai lui Codreanu, Corneliu Georgescu, a identificat Legiunea ca o continuatoare a acelei dimineți de „octombrie [1922 când] douăzeci de mii de tineri s-au ridicat, ca ascultând de vraja unui duh nevăzut, și au pornit să curețe atmosfera de duhoare, să libereze țara de sub stăpânirea celor răi”⁹³.

Ideea tineretului a animat discursul legionar de-a lungul anilor 1930. Legionarul Vasile Marin scria în 1933 că, „împotriva tuturor partidelor care au măcinat la moară de atâta amar de vreme rodul muncii naționale, împotriva tuturor acelor care s-au alăturat operei de jaf organizată de partide, împotriva duhului rău care bântuie în această țară, se ridică azi ca un singur val tinerețea curată și nepătată, tinerețea muncii și a cinstei, tinerețea dreptății și a faptei”⁹⁴.

89. Oliver Jens Schmitt, *Corneliu Zelea Codreanu. Ascensiunea și căderea „Căpitanului”*, București, Humanitas, 2017, pp. 71-94.

90. Corneliu Zelea Codreanu, *Scrisori studențești din închisoare*, București, Ramida, 1998, pp. 8-9.

91. Corneliu Zelea Codreanu, „E ceasul vostru: Veniți!”, *Pământul strămoșesc*, 1 august 1927.

92. Roland Clark, *op. cit.*, pp. 75-77.

93. Corneliu Georgescu, „Nădejdi sfărâmate”, *Pământul strămoșesc*, 1 august 1927.

94. Vasile Marin, *Crez de generație*, București, Majadahonda, 1997, pp. 105-106.

Legionarii credeau că, pe măsură ce tineretul și tânăra națiune ajungeau la majorat, propășirea acestora depindea de educația temeinică a celor tineri și de insuflarea unei atitudini pozitive corespunzătoare. În cuvintele legionarului Ion Veverca din 1937, „noi cei tineri nu putem avea un alt ideal și o altă chemare; dincolo de formule și teorii ni se cere să pregătim venirea omului românesc: care aduce sentimentul etnic față de viață și lume”⁹⁵. Elogierea tineretului era tipică mișcărilor fasciste din întreaga Europă în perioada interbelică⁹⁶ și s-a dovedit atât de reușită, încât Codreanu și colegii săi au continuat să se considere „tineri” deși se apropiau de 40 de ani, erau căsătoriți și aveau familii. Pornind de la ideea că tineretea era încă o etapă formativă a vieții, el a descris Legiunea ca pe o „școală” pentru crearea unui „om nou” care să conducă țara spre glorie⁹⁷. Ideea Legiunii ca școală a atins apogeul în taberele de muncă de la mijlocul anilor 1930, în care legionarii își petreceau verile voluntar pentru a construi cu forțe proprii biserici, drumuri, baraje și chiar o stațiune de vacanță⁹⁸. În 1936, propagandistul legionar Mihail Polihroniade descria taberele de muncă drept o

dovadă a spiritului constructiv care însușește tineretul românesc îmbrăcat în cămașa verde. (...) În momentul în care totul se năruie în jurul nostru, *noi am pornit să clădim*. Acest tineret atât de hulit, atât de batjocorit, atât de lovit; acest tineret care a fost trecut prin toate închisorile României; acest tineret care a semănat întreg teritoriul țării cu mormintele camarazilor săi are rădăcinile adânc înfipite în pământul patriei și privirile ațintite pe cerul ei”⁹⁹.

Retorica despre tineretul fascist constructiv s-a potrivit pentru discursurile tinerei generații și ale Axei, în parte pentru că propagandiștii fasciști ca Marin și Polihroniade fuseseră ei înșiși colaboratori principali ai Axei în 1932 și 1933. Ambiguitatea termenului a fost, de asemenea, o modalitate convenabilă de a

95. Ion Veverca, *Suflet și gând legionar*, București, Serviciul Propagandei Legionare, 1937, p. 13.

96. Samuel Kalman, „Faisceau Visions of Physical and Moral Transformation and the Cult of Youth in Inter-War France”, *European History Quarterly*, vol. 33, nr. 3, 2003; Michael H. Kater, *Hitler Youth*, Cambridge, MA, Harvard University Press, 2004; Alessio Ponzio, *Shaping the New Man*, ed. cit.; Goran Miljan, *Croatia and the Rise of Fascism: The Youth Movement and the Ustasha during WWII*, Londra, I.B. Tauris, 2018.

97. Corneliu Zelea Codreanu, *Pentru legionari*, ed. cit., p. 237f.

98. Rebecca Haynes, „Work Camps, Commerce, and the Education of the «New Man» in the Romanian Legionary Movement”, *Historical Journal*, 51(4), 2007.

99. Mihail Polihroniade, *Tabăra de muncă*, București, Tipografia Ziarului „Universal”, 1936, p. 2.

generaliza discursul legionar, dezvoltat de puțini propagandiști pentru un număr redus de oameni, și de a-l aplica tinerilor patrioți în ansamblu. De exemplu, când Ion Moța și Vasile Marin au murit luptând în Războiul Civil din Spania, istoricul Nicolae Iorga a scris despre „doi tineri români, doi băieți viteji” care și-au dat viața pentru țară¹⁰⁰. Iorga nu era un prieten al Legiunii și nu a fost de acord cu legionarii în privința ceremoniei funerare dedicate lui Moța și Marin, dar discursul despre tinerețe i-a permis să folosească moartea acestora pentru propria sa agendă naționalistă, fără a menționa că Moța și Marin erau de fapt legionari. Codreanu și ceilalți legionari erau de altfel mulțumiți cu astfel de ambiguități lingvistice, pentru că acest fapt presupunea că legionarii aveau sprijinul tuturor tinerilor români. Într-adevăr, Codreanu a scris că, în urma morții lor, „*toți tinerii din țara aceasta* să știe că urmând calea credinței martirilor vor birui” (subl.a.)¹⁰¹.

Legionarii nu au fost singura grupare politică care s-a folosit de ideea de tineret. Unul dintre cei mai importanți lideri ai Legiunii, Mihail Stelescu, a fost dat afară pentru conspirație împotriva lui Codreanu în septembrie 1934 și și-a format propria mișcare cunoscută sub numele Cruciada Românismului¹⁰². În 1934, Stelescu susținea că Cruciada urma „același crez, același avânt” ca Legiunea, respingând doar venerarea lui Codreanu ca un fel de Mesia¹⁰³. Tot în 1934, în primul număr al ziarului lor, Alexandru Zaharia a evidențiat „neplasarea tinerilor licențiați în locurile pentru care s-au străduit și au suferit”¹⁰⁴ drept una dintre problemele centrale ale timpului, orientând astfel noua mișcare în jurul problemei tineretului și a tinerilor, în special a tinerilor intelectuali bărbați. De asemenea, Tiberiu Rebreanu, unul dintre principalii organizatori de tineret din LANC, și-a înființat propria mișcare fascistă în 1934, cunoscută sub numele Noul Grup, care era alcătuită în principal din studenți și care imita în mod vădit fascismul italian¹⁰⁵. În 1935, fostul prim-ministru Alexandru Vaida-Voevod

100. Ioan Scurtu (coord.), Corneliu Beldiman, Natalia Tampa, Tiberiu Tănase, Cristian Troncotă, Dumitru Puiu Bordeiu, *Ideologie și formațiuni de dreapta în România*, vol. IV, 7 iulie 1934 – 30 martie 1938, București, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, 2003, p. 262.

101. Vasile Marin, *Crez de generație*, ed. cit., p. 9.

102. Oliver Jens Schmitt, *op. cit.*, pp. 173-178.

103. Stelescu Mihai, „Prefață”, *Cruciada Românismului*, 22 noiembrie, 1934.

104. Alexandru Zaharia, „Problema șomajului intelectual”, *Cruciada Românismului*, anul I, nr. 1, noiembrie 22, 1934.

105. Roland Clark, „The Salience of «New Man» Rhetoric in Romanian Fascist Movements, 1922-44”, în Dagnino Jorge, Feldman Matthew, Stocker Paul (eds.), *The „New Man” in Radical Right Ideology and Practice, 1919-45*, Londra, Bloomsbury, 2018.

a format Frontul Românesc cu o aripă de tineret paramilitar numită Batalioane de Asalt¹⁰⁶, iar LANC și-a menținut propriul grup de tineret paramilitar condus de Ion V. Emilian în 1935, pe care l-a numit Cămașile Albastre. Acuzațiile conform cărora membrii conducerii LANC ar fi francmasoni l-au determinat pe Emilian să-și formeze propriul grup în 1936, îmbrăcat în cămași maro și cunoscut sub numele Svastica de Foc. Asemenea limbajului legionar, constituția mișcării făcea apel „la solidaritatea întregii generații tinere” și afirma că scopul ei era „să clădească, din suflete curate și brațe tari, o Românie Nouă, liberă și românească”¹⁰⁷. În ciuda faptului că pretindeau că au un număr mare de susținători, majoritatea acestor grupuri au rămas mici și ineficiente. Retorica lor asemănătoare demonstrează totuși atracția puternică de care se bucura ideea de „tineret” pentru activiștii fasciști la mijlocul anilor 1930.

Chiar dacă atât de mulți dintre ei s-au bazat pe ideea de tinerețe, singura organizație de extremă dreapta care a reușit să atragă un număr mare de tineri a fost Straja Țării, o organizație patriotică de tineret, după modelul Cercetașilor, cu uniforme, parade, jurământ de credință și tabere de vară. Înființată în 1934, a devenit o organizație națională prin decret regal în octombrie 1937. Conducătorii organizației au explicat în *Enciclopedia României* din 1938 că tinerii români s-au regăsit „pe căi neștiute către idealuri neconforme interesului național, punându-l adeseori în conflict și cu așezământul moral al statului”. „Pentru vârsta critică a adolescenței”, spuneau aceștia, „vârsta singurătăților pline de primejdii, sfâșiată de numeroase crize sufletești, Străjeria vine ca un balsam al tumultului nestăvilit, învingând șovăirile, dând sens vieții, verificând aptitudinile”¹⁰⁸.

Tinerii aveau la această organizație pentru că nu aveau de ales, fiind obligatoriu pentru toți studenții, precum și o sursă de burse și locuri de muncă cu fracțiune de normă¹⁰⁹. Puținii tineri care s-au alăturat din entuziasm Străjerilor au făcut-o din motive patriotice și în speranța că le-ar putea fi de folos în carieră. Străjerii au devenit organizația principală de tineret a dictaturii regale a lui Carol al II-lea, devenind astfel aripa tânără a Frontului Renașterii Naționale, care a asigurat regimului o structură organizată de partid unic¹¹⁰.

106. Ioan Scurtu (coord.), *op. cit.*, pp. 130-132.

107. *Ibidem*, p. 240.

108. I. Manolescu, C. Nedelcu, T. Sidorovici, „Straja Țării”, în Dimitrie Gusti (ed.), *Enciclopedia României*, vol. 1, București, Asociațiunea Științifică pentru Enciclopedia României, 1939, p. 482.

109. Virgil Gheorghiu, *op. cit.*, pp. 363-368.

110. Florin Grecu, *Construcția unui partid unic: Frontul Renașterii Naționale*, București, Editura Enciclopedică, 2012, pp. 221-228.

Concluzii

Faptul că primii pași ai lui Carol al II-lea către înființarea unui partid de bază pentru consolidarea regimului său au dus la înființarea Străjerilor confirmă importanța acordată „tineretului” de către politicienii și publiciștii din România interbelică. Tineretul a funcționat mai puțin ca o categorie sociologică și mai degrabă ca un ideal cu valențe morale și politice ce putea fi instrumentalizat eficient tocmai din cauza ambiguității sale. Cu excepția acelor scriitori care s-au simțit ofensați de manifestele Tinerei Generații, marea majoritate a politicienilor, a educatorilor și a comentatorilor culturali erau de acord că tinerețea este o virtute și că tineretul reprezintă viitorul națiunii. Deși influențată de contextul local, idealizarea tineretului nu a fost un fenomen unic românesc în perioada interbelică. Industrializarea, urbanizarea și creșterea rapidă a alfabetizării din anii 1920 au perturbat traiectoria vieții rurale și au creat spații – atât temporale, cât și geografice – pentru ca tinerii să se exprime ca tineri. Mai mult, eforturile de naționalizare ale funcționarilor publici, ale educatorilor și ale preoților i-au încurajat pe tinerii etnici români să se vadă pe ei înșiși drept cheia consolidării și modelării unui stat-națiune după propria imagine. Problemele asociate cu înmulțirea școlilor și universităților au arătat cât de fragilă a fost această viziune, catalizând o mișcare studențească antisemită încadrată special în jurul ideii de tineret.

Elogierea tinereții ca revoltă generațională strâns legată de națiune oferă un răspuns la întrebarea lui Matei Călinescu despre „Cum a putut o tânără intelighenție strălucitoare să cedeze în fața apelurilor dubioase ale unei mișcări politice sub-intelectuale, mulți dintre ei cărei militanți de rând erau niște borfași fanatici?”¹¹¹. Tânăra Generație, criterioniștii și grupul din jurul revistei *Axa* au fost atât de atrași de fascism în parte pentru că identitățile lor de grup erau exprimate prin conceptul de tineret, iar ideea de tineret purta aceeași încărcătură ideologică precum fascismul – energie, virilitate, regenerare, speranță și naționalism. Dependența lor de mentori și de personalități consacrate pentru locuri de muncă și publicații i-a adus, de asemenea, pe mulți tineri intelectuali sub aripile unor figuri carismatice, precum Nichifor Crainic și Nae Ionescu, care s-au asigurat că scrisul și arta lor erau conforme cu politica naționalistă. De la mișcarea studențească antisemită, de la LANC, trecând prin Legiunea Arhanghelului Mihail și alte organizații fasciste până la Străjerii Țării, politicienii au instrumentalizat ideea tineretului pentru a mobiliza unii tineri în jurul cauzelor politice, atât în sprijinul, cât și împotriva statului. Însăși maleabilitatea sa a făcut ca acest concept să devină un instrument politic și un ideal normativ pe care o generație întreagă s-a grăbit să le întrupeze.

111. Matei Călinescu, *op. cit.*, p. 395.